

осуществления коммунистами, во главе с Т. Живковым, радикальных реформ во время болгарской политики перестройки 1985-1989 гг., противоречивое влияние советского руководства на этот процесс и причины обострения политического противостояния в Болгарии в конце 1989 г.

Ключевые слова: Болгария, Т. Живков, М. Горбачёв, радикальные реформы, общественная трансформация.

Shcherban P. M., Shcherban T. Yu. Attempts of liberalization of the economic and political system in Bulgaria in 1985-1989: role of internal and external factors

The features of economic and political development of Bulgarian society in the period of the "real socialism", converting of Bulgaria into the privileged ally of the USSR and reason of the crisis state of this country in 1980th are characterized in the article. Authors analyse the attempts of realization communists at the head with T. Zhsvkov of extreme reforms during Bulgarian politics of alteration 1985-1989, contradictory influence of soviet guidance on this process and reasons of intensifying of political opposition in Bulgaria at the end of 1989.

Keywords: Bulgaria, T. Zhvykov, M. Gorbachev, extreme reforms, public transformation.

УДК 94:338.24.021.8(460)

В. Ю. Годлевська

ПОЛІТИКА СОЦІАЛІСТИЧНОГО УРЯДУ ІСПАНІЇ В СФЕРІ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬНОГО БІЗНЕСУ (1982–1996 рр.)

У статті досліджується система підтримки малих і середніх підприємств (МСП) Іспанії в роки правління Іспанської соціалістичної робітничої партії. Автором визначено місце та роль МСП в національній економічній системі. Становлення і вдосконалення системи державного регулювання та підтримки малого і середнього підприємництва відбувалося в післяфранкістський період в руслі політичної та економічної модернізації країни та участі у процесах європейської інтеграції.

Ключові слова: економіка, малі та середні підприємства, кооператив, інвестиції, кредитування, оподаткування, субсидювання.

Малий і середній бізнес багато в чому визначають ефективність виконання економікою своїх функціональних завдань, пов'язаних з підвищенням рівня життя населення, поліпшенням зайнятості, зростанням рівня бюджетної самозабезпеченості, підвищенням економічного потенціалу. Малі та середні підприємства (МСП), як правило, об'єднують в особливу, відмінну від великих підприємств типологічну форму підприємництва зі специфічними проблемами, методами і способами організації бізнесу, особливостями внутрішнього управління і побудови відносин як з ринком, так і з державою.

Іспанія – країна дрібнотоварного виробництва. Основу її національного господарства і ядро середнього класу складають підприємства малого і середнього бізнесу. Незважаючи на свою виняткову економічну і політичну значущість, реальну підтримку від держави у вигляді використання її податкових і кредитних важелів іспанські МСП почали отримувати лише в демократичний період.

Зазначена проблема є малодослідженою в Україні. Історіографічну основу складають в основному праці зарубіжних науковців. Змістовна інформація міститься в монографії російської дослідниці Буториної О.В. «Іспанія: стратегія економічного розвитку». В роботі розглянуто систему фінансової підтримки малих і середніх підприємств, основні кроки уряду, спрямовані на підтримку та розвиток МСП [1, с. 52-54].

Ґрунтовним дослідженням є книга, підготовлена в Інституті Європи РАН «Два кита іспанської економіки. Досвід розвитку малого та середнього бізнесу». Робота присвячена досвіду розвитку і функціонуванню малого та середнього підприємництва (МСП) Іспанії. У ній детально описана структура та різноманітність іспанських МСП, показані ефективні механізми багаторівневого (центрального та регіонального) управління ними та сприяння їх розвитку. Критичний аналіз стану справ у цій області, виконаний авторським колективом вчених (Верніков В.Л., Авілова А.В., Голуб П.Ю., Єрмольєва Е.Г., Коваль Т.Б., Понеделко Г.Н., Прохоренко І.Л., Школяр Н.А.), дозволяє чітко побачити наявні проблеми, осмислити успіхи і невдачі влади у їх вирішенні [2].

Науково-обґрунтовану інформацію про розвиток малого та середнього бізнесу Іспанії в досліджуваний період можна отримати з колективної монографії «Іспанія: траєкторія модернізації». Автором розділу про розвиток підприємництва є А.В. Авілова. Нею проаналізовано політику підтримки підприємництва в Іспанії, яка ведеться на двох рівнях – федеральному і регіональному, особливості створення на МСП основної частини нових робочих місць. В Іспанії у малого і середнього бізнесу, вказує А.В. Авілова, є важлива перевага, що свідчить про конструктивне відношення влади. Держава застосовує до нього більш пільгові ставки оподаткування, ніж в середньому по ЄС [3, с. 232-248].

Еволюція правового регулювання товариств взаємного гарантування, як однієї з форм підтримки малого бізнесу, відображена в дисертаційному дослідженні Х. М. Ібанес Гімено. Автор виділяє декілька етапів. Перший етап (11 серпня 1978 р. – 22 січня 1979 р.) охоплює період, протягом якого було прийнято базове законодавство, що дозволило функціонувати товариствам взаємної гарантії. У цей період був ухвалений королівський указ «Про правовий, податковий та фінансовий режим Товариств взаємного гарантування» [4]. Другий етап (до 25 листопада 1982 р.) – процес створення і консолідації системи гарантії. Третій етап тривав до листопада 1985 р. Автор назвав зазначений період періодом кризи,

спричиненої урядовими змінами в жовтні 1982 р. Законодавча діяльність, вказує Х. М. Ібанес Гімено, була мінімальна у цей період. Четвертий етап визначений до червня 1988 р. (прийняття закону «Про дисципліну та інтервенцію кредитних організацій») і характеризується створенням єдиного нагляду за діяльністю фінансових організацій [5; 6].

В дисертаційному дослідженні Р. Моліна Льюпіса проаналізовано еволюцію оподаткування середніх та малих підприємств на прикладі Валенсійського співтовариства з 1992 до 1999 р. Автором проаналізовано важливість МСП в глобальній економіці; вплив цілого ряду змінних (економічних і фінансових) на формування ефективної податкової ставки; відповідні аспекти реформи податку на прибуток 1995 року і, зокрема, ті, що стосувалися особливого режиму для невеликих компаній; і, нарешті, підстави і передумови використання ефективної податкової ставки в якості показника оподаткування. Найважливіший висновок цієї роботи полягає в тому, що податкова реформа в цілому викликала зниження податкового тягаря, підтримавши невеликі компанії, але негативно вплинула на великі [7]. В статті Ф. Беккер Зуаза аналізується ефективність кредитних ліній Державного інституту кредитування (ДІК), спрямованих на стимулювання виробничих інвестицій малих і середніх підприємств. Розвиток по лінії МСП Державного інституту кредитування продемонструвало, що його робота була ефективною у самих різних відносинах. Це спричинило попит на кредити. А банки і ощадні каси були змушені брати участь у фінансуванні лінії ДІК, що сприяло зміцненню культури довгострокового фінансування МСП [8].

Робота К.А. Роман Сервантес присвячена діяльності кооперативів Іспанії з середини ХХ століття до початку ХХІ сторіччя. Показано, як реагували кооперативи на вплив політичних змін, структурні перетворення іспанської економіки, інтеграцію в ЄС, зміни нормативної бази [9]. Розвиток середнього та малого бізнесу, підприємницької ініціативи в першій половині 80-х років, діяльність кооперативів, фінансову структуру МСП також досліджували Х.Марото Асін, Е. Клавер Кортес, Х. Гомес Грас, К. Конде Родрігес, Х. Монтоліо Хернандес [10-13].

Стаття 38 Конституції Іспанії від 1978 р. визнала свободу підприємництва в рамках ринкової економіки. Державна влада гарантує і охороняє її здійснення, а також захист продуктивності, згідно з загальними економічними вимогами, включаючи планування. Після триумфальної перемоги Іспанської соціалістичної робітничої партії на виборах 1982 р., що дали їй право сформувати однопартійний уряд, було взято курс на розвиток малого та середнього бізнесу.

В Іспанії, де історично переважало сільське населення, а великих підприємств було традиційно мало (вони були державними або користувалися значною підтримкою з боку держави), перевага малого та середнього бізнесу стало свого роду національним стилем в економіці, якщо можна говорити про національну культуру і ментальність як економічні категорії.

Законодавство, введене після 1982 р., розширювало стимули для малого та середнього підприємництва, надавши йому більш широкий доступ до державних субсидій, податкових і кредитних пільг, фінансовим гарантіям, навчальним програмам, передовим технологіям. Разом з тим покращився порядок застосування антимонопольного законодавства. Так, в липні 1989 р. був ухвалений закон «Про захист конкуренції» [14-16]. Було врегульовано поняття вільної конкуренції, сутність державної допомоги, критерії конкуренції, встановлювався режим санкцій, який гарантував дотримання закону тощо.

Для розширення притоку інвестицій в сектор малих і середніх підприємств для них була створена паралельна фондова біржа. Вперше іспанська держава реально була стурбована підтримкою цієї частини підприємництва, виділивши відповідні заходи в особливий напрямок своєї економічної політики.

Значимість МСП в іспанській економіці особливо відчутна на регіональному рівні. Згідно з конституцією 1978 р., Іспанія є «державою автономій», наділених широкими правами в галузі господарського управління та мають власні бюджети. Децентралізоване проведення економічної політики припускало тісний зв'язок місцевого підприємництва з регіональним і муніципальним рівнями управління.

Дрібним і середнім підприємствам Іспанії належить винятково важлива роль в національній економіці, саме вони багато в чому визначають її вигляд і характер. Наприкінці 80-х років майже 95% всіх несільськогосподарських підприємств Іспанії становили мікропідприємства – із числом зайнятих менше десяти чоловік, в 1994 р. на них зосереджено 46% зайнятих у промисловості, будівництві й сфері послуг.

Переважає вид бізнесу – індивідуальне або сімейне підприємство. Особливо сильно були атомізовані такі галузі, як готельне і ресторанне обслуговування, транспортні послуги, торгівля. До початку 90-х років на підприємствах із зайнятістю від 20 до 99 працівників (82% загального числа) вироблялося 28,3% сукупної доданої вартості, а на підприємствах з кількістю працівників в межах 100-499 - 37,8% доданої вартості. Таким чином, сектор малого та середнього бізнесу представляв майже 98% всіх підприємств і давав дві третини продукції, що випускалася [3, С. 238].

Таблиця 1. Бізнес-структура в Іспанії, 1989-1995 рр. (%)

Кількість працівників	Підприємства		Наймені працівники	
	1989	1995	1989	1995
1 – 50	96,3	97,6	43,1	46,2
51 – 250	3,2	2	20,6	17,7
251 – 500	0,3	0,2	6,8	6,7
Більше 500	0,2	0,2	29,5	29,4

Джерело: <http://html.rincondelvago.com/pequenas-y-medianas-empresas.html>

У постфранкістський період почався підйом кооперативного руху. За даними на другу половину 80-х років, в країні налічувалося близько 20 тис. трудових товариств (кооперативів). Створений в 1985 р. Фонд розвитку кооперативного руху та соціальної економіки (ФУНДЕСКООП) за фінансової підтримки ЄС організував у всіх іспанських регіонах бізнес-курси, які розповсюджують інформацію про основи кооперативного руху і організації кооперативних підприємств. Розвиток кооперативних структур була активно підтримана урядом Ф.Гонсалеса, яке розглядало кооперативи як важливу форму доступу трудящих до засобів виробництва. Законодавчі акти про кооперативи, прийняті в 1987 р., покликані були сприяти мобілізації ініціативи «знизу» з метою подолання відставання в цій області від провідних промислових країн. До кооперативів першого рівня були віднесені: асоційовані кооперативи; кооперативи споживачів і користувачів; житлові кооперативи; кооперативи сільськогосподарських підприємств; кооперативи експлуатації общинної землі; кооперативи послуг; морські кооперативи; кооперативи перевізників; кооперативи страхування; кооперативи в галузі охорони здоров'я; кооперативи навчання; виховні кооперативи; кредитні кооперативи [17; 3, с. 240].

У травні 1989 р. був ухвалений закон «Про кредитні кооперативи» [18]. Вони були визначені товариствами, предметом яких є задоволення фінансових потреб своїх партнерів і третіх осіб шляхом здійснення діяльності кредитних організацій. Кредитні спілки отримали власну правосуб'єктність. У грудні 1990 р. прийнято закон «Про фіскальний режим кооперативів» [19], згідно з яким були введені податкові пільги для кооперативів.

Таблиця 2. Розвиток кооперативів Іспанії за видами економічної діяльності (%)

П'ятирічки	Сільське господарство	Споживання	Промисловість	Житло	Послуги	Всього
1982-1986	7,8	2,4	73,2	12,4	4,2	100
1987-1991	14,5	1,2	66,9	13,9	3,5	100
1992-1996	8,3	1,1	75,5	13,0	1,1	100

Джерело: Cándido A. Román Cervantes. *La cooperativas españolas y los ciclos económicos: una primera aproximación 1942-2002*/Cándido A. Román Cervantes // *Documentos de trabajo de la Asociación Española de Historia Económica*, №. 13, 2010. – P. 13

Розпочавши економічні реформ, соціалістичний уряд виділив в число пріоритетних завдань розробку системи сприяння дрібному й середньому бізнесу. З одного боку, така позиція стала проявом загального підходу керівництва країни до керування економікою, що пропонує максимально враховувати сформовану ситуацію й виходити з існуючих національних можливостей. З іншого боку – вона багато в чому визначалася теоретичною концепцією ІСРП, її соціальними й економічними установками. І, нарешті, у великому ступені вона відображала загальну тенденцію, властиву для Західної Європи в цілому, де в 90-х роках проблеми дрібних і середніх підприємств виявилися в центрі уваги як на рівні окремих країн, так й Європейського союзу [1, с. 44].

Основи системи державної підтримки малих та середніх підприємств були закладені в другій половині 1970-х рр. урядами партії Союз демократичного центру на чолі з А. Суаресом. Ще до прийняття нової демократичної Конституції при Міністерстві промисловості та енергетики була створена спеціалізована автономна установа – *Інститут малих і середніх промислових підприємств* (ІМПІ) з власним бюджетом (на основі головним чином державного фінансування), покликаний розробляти, формувати і здійснювати політику щодо малих і середніх підприємств. В 1978 і 1980 рр. у складі Інституту сформувалися територіальні підрозділи: центральні служби, генеральний секретаріат та керівна рада [2, с. 21].

На ІМПІ, зокрема, покладалася роль координатора дій місцевої влади, а також провідника інтересів іспанських підприємців в органах Європейського союзу, що займаються даною проблематикою. Територіальні підрозділи ІМПІ почали діяти по всій країні, однак подібна ієрархічна модель проіснувала недовго. По мірі становлення держави автономій, встановленої Конституцією 1978 р. значна частина компетенцій держави, в тому числі у сфері малого та середнього підприємництва, була передана з центрального на регіональний рівень – урядам 17 автономних співтовариств.

Оскільки значна частина компетенцій, що стосувалися прямої підтримки дрібних і середніх підприємств, належало в Іспанії адміністраціям автономних областей, ІМПІ виконувало більш складні функції загальнонаціонального масштабу. Через інститут проходила значна частина фінансування, використовуюваного для сприяння кооперативним проектам МСП. При цьому метою ІМПІ було отримання мультиплікаційного економічного і соціального ефекту. В результаті за період 1979-1996 рр. було створено понад 50 тис. нових робочих місць [3, с. 244].

За час свого існування ІМПІ перетворився у великий національний центр допомоги дрібним і середнім підприємствам. Він здійснював численні програми по самих різних напрямках, сприяв взаємодії різних державних і приватних структур, безпосереднім чином впливав на формування відповідної області урядової політики. Найбільш важливими сферами діяльності ІМПІ були: допомога підприємствам в одержанні інформації, сприяння в поліпшенні дизайну й впровадженні нових технологій, полегшення доступу до джерел фінансування.

У зв'язку із зростанням темпів економічного розвитку важливим фактором прогресу підприємств в 80-і роки стало одержання адекватної інформації. Основними заходами ІМПІ для задоволення цієї потреби були організація телефонної служби інформації та системи інформації підприємств. За їх допомогою підприємці отримали можливість отримувати необхідні відомості, як національні так і закордонні в сфері бізнесу. Крім

того, при ІМПІ була створена видавничка база, якою регулярно випускалися збірники нормативних актів, збірники кон'юнктурних оглядів, різні навчальні допомоги й практичні керівництва (наприклад, як створити підприємство, як одержати кредит, як застосовувати податок на додану вартість тощо) [1, с. 44].

Для надання фінансової підтримки іспанським підприємствам малого і середнього бізнесу владою створювались дієві організації. Серед них *Державний інститут кредитування*, який був створений в 1971 р. в якості організації, відповідальної за координацію державних банків. Його структуру і функціонування визначив закон, ухвалений в червні 1971 р. «Про організацію та режим державного кредиту» [20]. Діяльність інституту була врегульована також низкою законодавчих актів, ухвалених протягом 80-середини 90-х років (закон «Про державний бюджет на 1988 р.», закон «Про нову організацію кредитних установ державного капіталу» 1991 р., «Про екстрені заходи у бюджетній, податковій і фінансовій сферах» 1995 р.) [21; 22; 23]. Врешті-решт інститут змінив правову природу, перетворившись на незалежне державне агентство фінансування. Найбільш важливою була програма підтримки малих та середніх підприємств "Linea PYME", на яку в період з квітня 1993 р. по грудень 1997 р. було виділено 880 млрд. песет. За оцінками керівництва Державний інститут кредитування за цей же період часу, завдяки названій програмі, було створено близько 172 тисяч нових робочих місць.

Ще однією державною організацією, створеною з метою підтримки розвитку нових технологій і їх практичне впровадження у виробничий процес, був *Центр розвитку промислових технологій*. Він знаходився у підпорядкуванні Міністерства промисловості та енергетики, був створений у вересні 1977 р. [24]. Це одна з провідних спеціалізованих організацій, що забезпечувала реалізацію державної науково-технічної політики Іспанії та участь в ній малих підприємств. В червні 1986 р. був прийнятий новий регламент Центру [25]. Його завдання були визначені наступні: відбір, фінансування, контроль реалізації та координації прикладних досліджень і дослідно-конструкторських робіт, виходячи з пріоритетних напрямів державної науково-технічної політики, визначених Національним планом розвитку науки і техніки. Центр надавав фінансову підтримку не науковим організаціям, а безпосередньо підприємствам, які, в свою чергу, виступали замовниками потрібних їм розробок в наукових організаціях і фінансували їх на договірній основі або проводили роботу власними силами.

Наступною формою підтримки малого бізнесу в Іспанії були визначені *Товариства взаємного гарантування*, які широко розвинені в Іспанії та інших країнах Європейського Союзу. Ці товариства здійснювали особливий принцип пошуку джерел внутрішнього фінансування малого підприємництва. Це принцип добровільних внесків. Для того, щоб стимулювати розвиток Товариств взаємного гарантування і підвищити довіру до них, уряд Іспанії в серпні 1978 р. прийняв спеціальний закон, що регулював діяльність товариств і передбачав певні гарантії та фінансову допомогу з боку держави [26]. Членом Товариств взаємного гарантування могло бути будь-яке підприємство, віднесене до категорії малих і середніх, для чого воно має внести, як мінімум, 25% вступної квоти (стаття 28). Після зарахування до товариства підприємство може звертатися з проханням про видачу гарантії для отримання кредиту в банку або іншій фінансовій установі. Товариств взаємного гарантування самі не видавали кредитів, а лише гарантували фінансовим установам поверненість кредитів, залозичених членами товариств. В першій половині 90-х років було прийнято ряд законодавчих актів, спрямованих на фінансову підтримку Товариств взаємних гарантії. [26; 27].

Слід зазначити, що по мірі накопичення капіталу деякі Товариства взаємного гарантування поступово починали займатися самостійним фінансуванням проектів і перетворюватися в *Товариства взаємного фінансування*. Згідно з законом від 11 березня 1994 р. цим організаціям був наданий статус фінансових установ і їм були дозволені прямі операції з фінансовими засобами [28].

Важливо підкреслити, що Товариства взаємного гарантування відрізнялися від Товариств взаємного фінансування. Перші не здійснювали операції з надання кредитів, а тільки видавали гарантії фінансовим установам та банкам за своїх членів при видачі кредитів під конкретні підприємницькі проекти. При цьому Товариства взаємного гарантування проводили експертну оцінку проектів на предмет їх реалізованості та рентабельності. Таким чином, вони не виконували фінансових операцій, їх діяльність регламентувалася менш жорсткими нормативними актами, і їм не потрібні були солідні фінансові кошти для початку діяльності. Законодавством Іспанії, що регулює діяльність Товариств взаємного гарантування, передбачено, що у разі великих проектів, коли товариству не вистачає власних коштів для гарантії фінансовій установі, держава сама видає солідну гарантію.

Участь малих фірм в акціонерному капіталі спільних підприємств, що не ніс за собою втрати господарської незалежності, припускав статус *Товариств колективних дій*. Вони являли собою тимчасові об'єднання юридичних осіб, створювані для здійснення якого-небудь проекту. З їхньою допомогою вдавалося досягти необхідної концентрації грошових й інших коштів, якими самостійно не володіли дрібні й середні підприємства. Учасниками таких товариств могли бути будь-які зацікавлені підприємства, а також не виробничі організації й установи: власне ІМПІ, місцеві органи влади, ощадні каси тощо.

Коло питань, для вирішення яких створювалися Товариства колективних дій, було досить широке. До них відносились проблеми виробництва, моделювання й обробки готової продукції, використання виробничих площ, постачання (наприклад, проведення централізованих закупівель), розподіл (створення колективної мережі роздрібної торгівлі), керування (будівництво або експлуатація обчислювального центра, централізація бухгалтерії й економічних служб).

Інститут малих і середніх промислових підприємств надавав Товариствам колективних дій найактивнішу допомогу на всіх етапах становлення й розвитку. На самому початку інститут надавав зацікавленим сторонам технічну допомогу для того, щоб полегшити вивчення й планування економічних, фінансових й юридичних аспектів майбутнього проекту. Якщо після аналізу попередніх даних проект визнавався

життєздатним й учасники вирішували створити Товариство колективних дій, ІМПІ міг допомогти в підготовці статуту й розробці умов діяльності товариства; взяти на себе частину організаційної роботи, як усередині країни, так і за кордоном. На стадії функціонування товариства інститут продовжував надавати йому технічну допомогу й міг брати участь у його діяльності як співвласник, при цьому він не втручався в процеси прийняття рішень, формування виробничої й ринкової політики.

Існував ряд інших способів фінансової підтримки дрібних і середніх підприємств. Так, ІМПІ регулярно укладав з фінансовими установами країни договори про співробітництво, на підставі яких створювалися спеціальні кредитні лінії. Умови кредитів, що надавалися у рамках даних ліній набагато вигідніші для одержувачів ніж ті, які існували на національному ринку. У 1993-1994 р. Інститутом державного кредиту була відкрита кредитна лінія в розмірі 100 млрд. песет (приблизно 750 млн. дол.), при цьому встановлювалось, що для окремого підприємства обсяги пільгового кредитування могли становити до 50% загальної суми запланованих капіталовкладень. Ще одна кредитна лінія – обсягом 10 млрд. песет – була відкрита для того, щоб полегшити придбання дрібними й середніми підприємствами новітнього високотехнічного устаткування. Відповідно до умов цієї лінії кредити могли досягати 60% вартості закупівель [1, с. 46].

У грудні 1987 р. був прийнятий «План розвитку якості й дизайну на малих і середніх підприємствах обробної промисловості», а в липні наступного року закон, по яким прийняті норми для реалізації зазначеного плану [29]. Відповідно до міністерського наказу від 4 травня 1990 р. дія Плану поширилася на наступні галузі: текстильну, швейну, шкіряну, меблеву, ювелірну й виробництво біжутерії, виробництво предметів домашнього побуту й дозвілля, спортивного інвентарю, кераміки. Підприємства названих галузей отримали право одержувати субсидії з фондів міністерства промисловості, торгівлі й туризму. Субсидії носили цільовий характер - вони виділялися на здійснення програм підвищення кваліфікації кадрів, поширення нових технологій, а також на реалізацію проектів підвищення якості випуску продукції розвитку дизайну й моди, удосконалення мережі збуту й інформаційної бази.

Дрібні й середні підприємства користувалися рядом податкових пільг. З метою впровадження сучасної техніки у виробничий процес, підвищення рівня спеціалізації працівників та конкурентоспроможності продукції МСП в червні 1986 р. був ухвалений закон «Про підтримку технологічної модернізації МСП в промисловості» [30]. В листопаді 1992 р. був ухвалений закон, яким були прийняті норми для адаптації положень, що регулюють оподаткування на прибутку кооперативів [31]. А з 1 січня 1993 р. були підвищені на 15-20% коефіцієнти амортизації, з 3 березня 1993 р. строком до 31 грудня 1994 р. збільшений в 1,5 рази їхній максимальний рівень. Відносно нових підприємств, створених протягом зазначеного періоду, на 20% була скорочена сума, з якої нараховувався прибутковий податок з фізичних осіб. Дрібні й середні підприємства також одержали право зменшити на 10% вартість підлягаючому оподаткуванню чистого прибутку, отриманої протягом 1993 р. [1, с. 48]

В лютому 1995 р. був ухвалений закон про надання позачергового кредиту незакінчених зобов'язань по субсидіюванню інтересів малого та середнього бізнесу. Так, на субсидіювання інтересів МСП туризму і транспорту виділялось по 150 млн. песет і 500 млн. песет для МСП промисловості [32]. В травні 1995 р. був ухвалений закон, яким розвивалися основні процедури для надання допомоги, передбачені ініціативою МСП щодо промислового розвитку [33].

Становлення і вдосконалення системи державного регулювання та підтримки малого і середнього підприємництва відбувалося в післяфранкістський період в руслі політичної та економічної модернізації країни, повернення Іспанії в Європу та участі у процесах європейської інтеграції. Вирішальною подією у цьому плані стало вступ Іспанії в Європейське економічне співтовариство 1 січня 1986 р.

Економічну і соціальну ситуацію в Іспанії змінила поява в Іспанії численного і впливового середнього класу. А прискорив його зростання підприємницької ініціативи, яка активно підтримувалась економічною політикою держави. Іспанська малий і середній бізнес зумів на новому етапі технологічної революції і в умовах глобалізації світової економіки широко розгорнути свій потенціал. Цілеспрямована політика підтримки підприємництва стала найважливішим напрямком реформаторської діяльності іспанського уряду і одним з ключових факторів процесу модернізації, який зробив можливим успішне входження країни в спільний економічний простір Євросоюзу. У свою чергу все це вирішальним чином сприяло консолідації іспанського соціуму на платформі демократичного і правового устрою суспільного життя [3, с. 246].

Джерела та література

1. Буторина О.В. Испания: стратегия экономического подъема / О.В. Буторина. – М.: Наука, 1994. – 155 с.
2. Два кита испанской экономики. Опыт развития малого и среднего бизнеса / [Верников В.Л., Авилова А.В., Голуб П.Ю., Ермольева Э.Г. и др.]. – Москва: Издательство «Весь мир», 2010. – 176 с.
3. Испания: траектория модернизации на исходе XX века / [Давыдов В.М., Синельщикова И.Г., Тесленко А.Ю., Тоцкий В.П.]. – М.: ИЛА РАН, 2006. – С. 232-248.
4. Real Decreto 1885/1978, sobre régimen jurídico, fiscal y financiero de las Sociedades de garantía recíproca // Boletín oficial del Estado. – núm. 191, de 11 de agosto de 1978. – P. 18859-18865.
5. Ivanez Gimeno J. M. El sistema español de las Sociedades de garantía recíproca Participadas por el instituto de la Pequeña y mediana empresa Industrial (IMPI)/Jose M. Ivanez Gimeno.– Madrid: Universidad Complutense De Madrid. 1992. – 885 p.
6. Ley 26/1988, de 29 de julio, sobre Disciplina e Intervención de las Entidades de Crédito // Boletín oficial del Estado. – núm. 182, de 30 de julio de 1988. – P. 23524-23534.
7. Rafael Molina Llopis. La evolución de la presión fiscal en las PYMES: una aproximación a su incidencia sobre la situación financiera de las empresas de la Comunidad Valenciana. Lectura: En la Universitat de València (España) en 2004. – 386 p.
8. Becker Zuazua F. Efectividad y eficacia de las líneas preferenciales de financiación a las PYMES/Fernando Becker Zuazua // Economía industrial. – 1996. – N° 310. – págs. 55-66.
9. Cándido A. Román Cervantes. La cooperativas españolas y los ciclos económicos: una primera aproximación 1942-2002 / Cándido A. Román Cervantes // Documentos de trabajo de la Asociación Española de Historia Económica, N°. 13, 2010. – P. 2-35.

10. Maroto Acín J. A. Estructura financiera y crecimiento de las PYME / Juan Antonio Maroto Acín // *Economía industrial*. –1996. – N° 310. – págs. 29-40.
11. Claver Cortés E., Gómez Gras J. M. Las PYMES y la iniciativa empresarial/Enrique Claver Cortés, José María Gómez Gras // *Cuadernos de Ciencias Económicas y Empresariales*. – 1987. – N° 18. – P. 91-116.
12. Conde Rodríguez C. Las cooperativas de crédito en España/Carmen Conde Rodríguez // *Revista de estudios cooperativos*, N° 61, 1995 (Ejemplar dedicado a: La identidad cooperativa), págs. 127-140.
13. Montolio Hernández J. M. Ante la actualización de la legislación de cooperativas en España / José María Montolio Hernández // *Revista de estudios cooperativos*. –1994.– N° 60. – P. 23-34.
14. Ley 16/1989, de 17 de julio, de Defensa de la competencia // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 170, de 18 de julio de 1989. P. 22747-22753.
15. Real Decreto 157/1992, de 21 de febrero, por el que se desarrolla la Ley 16/1989, de 17 de julio, en materia de exenciones por categorías, autorización singular y registro de defensa de la competencia // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 52, de 29 de febrero de 1992. – P. 7106-7110.
16. Real Decreto 143/1993, de 29 de enero, por el que se crean dos unidades de carácter técnico en el Tribunal de Defensa de la Competencia y se reestructura parcialmente la Dirección General de Defensa de la Competencia del Ministerio de Economía y Hacienda//*Boletín oficial del Estado*. – núm. 46, de 23 de febrero de 1993. – P. 5679-5681.
17. Ley 3/1987, de 2 de abril, General de Cooperativas // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 84, de 8 de abril de 1987. – P. 10452-10487.
18. Ley 13/1989, de 26 de mayo, de Cooperativas de Crédito//*Boletín oficial del Estado*. – núm. 129, de 31 de mayo de 1989. P. 16274-16276.
19. Ley 20/1990, de 19 de diciembre, sobre Régimen Fiscal de las Cooperativas // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 304, de 20 de diciembre de 1990. – P. 37970-37977.
20. Ley 13/1971, de 19 de junio, sobre Organización y Régimen del Crédito Oficial // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 147, de 21 de junio de 1971. – P. 10061-10066.
21. Ley 33/1987, de 23 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 1988 // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 307, de 24 de diciembre de 1987. – P. 37785-37839.
22. Real Decreto-ley 3/1991, de 3 de mayo, por el que se establece una nueva organización de las Entidades de Crédito de capital público estatal // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 109, de 7 de mayo de 1991. – P. 14247-14248.
23. Real Decreto-ley 12/1995, de 28 de diciembre, sobre medidas urgentes en materia presupuestaria, tributaria y financiera // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 312, de 30 de diciembre de 1995. – P. 37519-37545.
24. Real Decreto 2341/1977, de 5 de agosto, por el que se crea el Centro para el Desarrollo Tecnológico Industrial // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 218, de 12 de septiembre de 1977. – P. 20447-20447.
25. Real Decreto 1406/1986, de 6 de junio, por el que se aprueba el Reglamento del Centro para el Desarrollo Tecnológico e Industrial//*Boletín oficial del Estado*. – núm. 162, de 8 de julio de 1986. – P. 24730 a 24732.
26. Orden de 14 de noviembre de 1990 por la que se establece el apoyo financiero del IMPI a las operaciones de reafianzamiento realizadas por las Sociedades de Garantía Recíproca // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 275, de 16 de noviembre de 1990. P. 33901-33901.
27. Orden de 21 de marzo de 1994 por la que se establece el apoyo financiero del Instituto de la Pequeña y Mediana Empresa al sistema español de garantías recíprocas // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 84, de 8 de abril de 1994. P. 10816-10818.
28. Ley 1/1994, de 11 de marzo, sobre el Régimen Jurídico de las Sociedades de Garantía Recíproca // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 61, de 12 de marzo de 1994. – P. 8172-8183.
29. Orden de 1 de junio de 1988 por la que se dictan normas en relación con el «Plan de promoción de diseño, calidad y moda para la pequeña y mediana industria manufacturera» // *Boletín Oficial del Estado*, núm. 50, de 4 de junio de 1988. P. 17332 a 17332.
30. Orden de 20 de junio de 1986 sobre apoyo a la modernización tecnológica de las PYMES industriales // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 159, de 4 de julio de 1986. – P. 24380 -24380.
31. Real Decreto 1345/1992, de 6 de noviembre, por el que se dictan normas para la adaptación de las disposiciones que regulan la tributación sobre el beneficio consolidado a los grupos de sociedades cooperativas // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 292, de 5 de diciembre de 1992. P. 41521-41522.
32. Ley 3/1995, de 10 de febrero, de concesión de crédito extraordinario para financiación de compromisos pendientes por subsidiación de intereses a PYMES // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 65, de 17 de marzo de 1995. – P. 8535-8536.
33. Orden de 8 de mayo de 1995 por la que se desarrollan las bases y los procedimientos para la concesión de las ayudas y acciones de fomento previstas por la iniciativa PYME de desarrollo industrial // *Boletín oficial del Estado*. – núm. 122, de 23 de mayo de 1995. – P. 15165-15173.

Годлевская В. Ю. Политика социалистического правительства Испании в сфере малого и среднего бизнеса (1982-1996 гг.)

В статье исследуется система поддержки малых и средних предприятий (МСП) Испании в годы правления Испанской социалистической рабочей партии. Автором определены место и роль МСП в национальной экономической системе. Становление и совершенствование системы государственного регулирования и поддержки малого и среднего предпринимательства происходило в послефранкистский период в русле политической и экономической модернизации страны и участия в процессах европейской интеграции.

Ключевые слова: экономика, малые и средние предприятия, кооператив, инвестиции, кредитование, налогообложение, субсидирование.

Godlevska V. Yu. The policy of the socialist government of Spain in the sphere of small and medium business (1982-1996)

The article considers the system of support of small and medium-sized enterprises (SMEs) of Spain during the reign of the Spanish socialist workers party. The author defines the place and role of SMEs in the national economic system. Development and improvement of the system of state regulation and support of small and medium entrepreneurship was in the mainstream of political and economic modernization of the country and participation in the processes of European integration.

Keywords: economy, small and medium enterprises, cooperatives, investment, credit, taxation, subsidies.